

בְּקִרְבֵי אֱלֹהֵי

”ויקחו בני אהרון נדב ואביהוא
איש מחתתו, ויתנו בהן אש...
ויקריבו לפני ה' אש זרה...
ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם,
וימותו לפני ה'.
ויאמר משה אל אהרון, הוא אשר דבר
ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני
כל העם אכבד”.

(ויקרא פרק י')

פ ת י ח ת א ד ה ס פ י ד א

הרב מאיר שלזינגר שליט"א

כבר ימים לא מעטים עומדים אנו ומזכירים ומבכים את תלמידנו שנפל במלחמת שלום-הגליל. הישיבה מבכה את בניה לא רק על עצם היותם בין כתליה, אלא על בנין האישיות שקיבל כל אחד כאן. מרבית אישיותם נבנתה כאן, וכך אמנם הם ראו את עצמם, כאשר תקופת הבגרות עברה במקום זה. כבני הישיבה יצאו הם למשימה האחרונה בחייהם, כבני הישיבה לחמו, וכבני הישיבה נפלו.

החבורה, המשפחה, דומה לכפת אבנים. נוטל אתה אחת וכולה מזדעזעת. כולנו הזדעזענו כחבורה אשר אבניה נטלו. אך כשם שמזדעזעת היא מהאסון, כך מזדעזעת היא אנה ואנה להתחזק וממשיכה להתקיים, כי זהו טבעה של חבורה.

במדרש תנחומא (פרשת ויגש, ב') שנינו: "בשעה שביקש הקב"ה ליתן את התורה לישראל, אמר להן: תקבלו תורתנו? אמרו לו הן. אמר להם: תנו לי ערב שתקיימו אותה. אמרו לו אברהם, יצחק ויעקב יהיו ערבים. אמר להן: אבותיכם הן בעצמם צריכים ערבים. אברהם אמר (בראשית ט"ו, ח') במה אדע. יצחק אהב את שונאי, דכתיב (מלאכי א', ג') ואת עשיו שנאתי. יעקב אמר (ישעיהו מ', כ"ח) נסתרה דרכי. אמרו לו: בנינו יהיו ערבים שלנו. מיד קבלן הקב"ה, ונתן את התורה לישראל, שנאמר (תהילים ח', ג') מפי עוללים ויונקים יסדת עוון".

ע"פ האמור בחלק זה של המדרש, לא ניתנה תורה בערבות לאיתני העולם אברהם, יצחק ויעקב, אלא בערבות הבנים. אלו הם הערבים האמיתיים לתורה שתתקיים בישראל. ולפיכך ממשיך המדרש: "לפיכך כשישראל מבטלין את התורה, הקב"ה פורע מן הערבין, שנאמר: (הושע ד', ו') ותשכח תורת אלוקיך אשכח בניך גם אני, מהו גם אני? אמר הקב"ה: אף אני מצטער עליהם, שאני מפסידם, שהן אומרים בכל יום ברוך ה' המבורך לעולם ועד".

כאשר נפרע הקב"ה מן הערבים, צריכים החייבים לדעת כי אלה הם פורעי החוב. החוב גדול הוא, ועל כך יעידו כל ישראל אשר עמדו במלחמות השונות שחזינו ועברנו. חוב ביטולה של תורה הנה נדרש, וידוע כי כאשר פורע בעל חוב את חובו מן הערבים, ניגש הוא לערבים הטובים ביותר.

בספר חרדים מובא: "וכה יאמר שכן חליתי העם היושב בנו נשוא עוון". כוונת הדברים שע"י הצרות בארץ-ישראל מתנקים ומתמעטים העוונות, והעם היושב בה "נשוא עוון", דכתיב "וכפר אדמתו עמו" - שכך מנקה הקב"ה לעמו כדי לעשותו "נשוא עוון". לכן אנו רבני ובני הישיבה וכן כל עם ישראל, יודעים כי אברכים ובחורים אלו שליחותנו עשו, ערבים הם בעדינו ובעד כל כלל ישראל, ערבות רוחנית, פיזית וחברתית בכל שטחי החיים.

בני החבורה של אברהם מוצן ושלמה אומן, ה' יקום דמם, התאספו, מתאספים, ועוד יתאספו לא רק לפריעת החוב, לא רק לתת עלוי לנשמותיהם, אלא לעמוד ביסוד הערבות המחייב כל אדם מישראל.

טבעה של ישיבה שבניה מתחלפים והולכים. בעומדי היום לפני בני הישיבה, אשר חלקם הגדול הכיר את הנופלים, חושב אני על השנים הבאות, בהן יתמעטו הבנים אשר קשרם האישי לקדושים הינו קשר הדוק, כשם שהתמעטו אלו שהיו קשורים בכל ליבם ומאודם ליקירנו שנפלו במלחמת יום-הכיפורים. אך זוהי דרכה של ישיבה ולכן האזכרה מתקיימת תמיד בין כתלי הישיבה, והינה חלק מהישיבה ע"י הקמת יד-ושם לזכרם.

אברהם ז"ל שאשיותו והמזיגה שבאשיותו נבנו כאן בישיבה, וכפי שזוכרים כל חבריו הרי שחסדו ואהבת חסדו היו מן המפורסמות בישיבה, יזכר לנצח בקרן גמילות החסדים שהוקמה ע"י משפחתו וידידיו לעזרה לחתנים, ושכבר פועלת. כמו כן יהיה זכרו לנגד עינינו בספריה אשר נמצאת כבר בישיבה.

שלמה ז"ל שאהבתו לתורה וכל חיי התורה שלו נבנו בישיבה, גדלו, עמקו וטפחו בישיבה, יזכר בגדר סימן לדבר באוצר-הספרים.

אני רק לפתוח באתי, ודברי המדרש בילקוט-שמעוני לפרשת נצבים ראויים להאמר כפתיחה: "אמר חזקיה בנו של רבי חייא: למה נסמכה פרשה זו לפרשת קללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים שנאמרו בפרשה זו, חוץ מארבעים ותשע שנאמרו בתורת כהנים, מיד הוריקו פניהם ואמרו: מי יוכל לעמוד באלו, מיד קרא אותן משה והיה מפיסן. מה כתיב למעלה מן הענין? ויקרא משה אל כל ישראל... המסות הגדולות... ותבואו אל המקום הזה... ואתם לא שמעתם בקולי, ואמרתם לפני דברים שאתם חייבים עליהם כליה ולא עשיתם אתכם כליה, שנאמר: אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך (תהילים ק"ו, ז'), ולא עוד אלא שאמרתם לעגל: אלה אלוהיך ישראל (שמות ל"ב, ד')."

ואם תאמר מפני מה הגויים נתחייבו כליה ואנו עומדין קימין? לפי שבשעה שבאין עליהם יסורין, מבעטין בהם ואינם מזכירים שמו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך (תהילים ע"ט, ו'); אבל ישראל, כשהיסורין באין עליהם, הן נכנעין ומתפללין, שנאמר: צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא. לפיכך אמר להם הקב"ה אע"פ שקללות הללו באות עליכם, הן הן מעמידות אתכם, וכן הוא אומר: למען ענותך ולמען נסותך (דברים ח', ט"ז), וכך אמר להם משה לישראל: אע"פ שהיסורין באין עליכם יש לכם עמידה, לכך נאמר: אתם נצבים היום כלכם.

דבר אחר: אתם נצבים היום... אימתי? בזמן שתהיו כלכם אגודה אחת, שנאמר: חיים כולכם היום (דברים ד', ד'). בנוהג שבעולם אם נוטל אדם אגודה של קנים, שמא יכול לשברם בבת-אחת! ואילו נוטלן אחת אחת, אפילו תינוק משברן, שנאמר: בימים ההמה ובעת ההיא, נאום ה', יבואו בני ישראל המה

ובני יהודה יחדיו (ירמיהו נ', ד') כשהן אגודין מקבלין פני השכינה". לאחר שתיית כוס היסורין אם נכנע ונתפלל כראוי, נזכה, בע"ה, ל"אתם נצבים היום כלכם" – באגודה אחת מחוזקת.

המפגש בהיכל הישיבה אשר עליו אמרנו לא מזמן "כוס ישועות אשא", מסמל ומדגיש את המשך הפסוק "צרה ויגון אמצא". לאחר הקללות הרבות בפרשת כי-תבוא באה פרשת "אתם נצבים היום כולכם", והתיצבות זו הינה באגודה אחת מאוחדת כדי לחזק ולהתחזק.

יודעים בני הישיבה בעבר ובהווה, וידע העם כולו כי תלמידים קדושים אלו יצאו בשליחות העם כולו, ופרעון הקב"ה מהם הינו פרעון ערבים בעד השולחים הן הקרובים והן הרחוקים.

אהבת-התורה ואהבת-החסד אשר היה קנינם העיקרי כאן בישיבה מחייבים כל אחד ואחד מאתנו בפרט, ואת הציבור כולו ככלל למעט, לצמצם ולגמד את צרכיו האישיים, ולחזק ולהתחזק-בחובות כלפי כלל ישראל, חובות אלו יתקיימו הן בתורה, הן במצוות והן בגמילות חסד.

קיום החובות הנ"ל בשלמות ובתום לבב תכשירנו לאמירת הסליחה בערב ראש-השנה: "אנא הבט בצדקת עבדיך וחסדיך אשר הערו נפשם למות עליך, ולא חסו על נפשם ועל זרעם וקצו ומאסו בחיי העולם-הזה, ובטלו רצונם מפני רצונך וקדשו שמך הגדול ולא חללוהו, ורצו לזבח ופשטו צוארם ועמדו בניסיון. ונאמנו ונבחנו בצרוף, ונמצאו תמימים... ונהרגו כולם יחד על קידוש שמך המיוחד.

ארץ אל תכסי דמם ואל יהי מקום לזעקתם, עד ישקיף וירא ה' משמים וינקום נקמתו, ונקמת עמו, ונקמת תורתו, ונקמת דם עבדיו אשר שפכו דמם כמים...

הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו".

מילי דהספידא*

הרב בצלאל ז'לטי זצ"ל

בתקופת הנביאים כאשר רצה הקב"ה להוכיח את כלל ישראל, שלח את עבדיו הנביאים. אך עתה נסתם כל חזון, ונבואה בישראל אין, ואין שומעים יותר את הבת-קול משמים.

כאשר רוצה הקב"ה להוכיח את הכלל והפרט מי הם עבדיו "הנביאים" הבאים להוכיח? מובא בגמרא במסכת ברכות (דף ה' ע"א) "אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו שנאמר: נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'".

היסורין כיום, דברי נבואה הם. יסורין אלו מדברים ומוכיחים. כאשר רואה אדם שיסורין תוקפין אותו, צריך הוא לשמוע את קול הבורא הקורא לו לפשפש במעשיו. דברים אלו אמורים לא רק לגבי הפרט אלא גם לגבי הכלל: במסכת מגילה (דף י"ד ע"א) מובא: "אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת הטבעת (בימי אחשורוש) יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל. שכולם לא החזירו למוטב, ואילו הסרת הטבעת החזירתן למוטב". סוללת נביאים זו הוכיחה את עם ישראל ולא הצליחה להחזירו למוטב, ואילו כאשר פגעה הטבעת בעם - כאשר הרגיש העם שיסורין באים עליו, שינה דרכו וחזר למוטב.

אסון נפילת הבנים הקדושים והטהורים, הינו דבר ה' אל כל בני החבורה. על מאמר הגמרא "אחד מבני החבורה שמת ידאגו כל בני החבורה", שואל רבי ישראל סלנטר: מדוע נאמר "ידאגו", צריך לומר "יצטערו" - "יתאבלו"? אלא, משפט שמים אינו כמשפט בשר-ודם. מטבע העולם כאשר נדון אדם בדינא דארעא אין כלל התחשבות בסובבים את הנדון. אין כל התחשבות בצער אשר יגרם לסובבים הן הקרובים יותר והן הקרובים פחות. אך בדינא דשמיא החשבון כולל הן את הנדון, הן את קרוביו, והן את כל הסובבים אותו. זוהי כוונת הפסוק בדברים (פרק ל"ב) "הצור תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט. אל אמונה ואין עוול, צדיק וישר הוא" - "הצור תמים פעלו" - כלפי הנדון עצמו, אך גם "אין עוול" - כלפי כל בני החבורה. לכן נאמר "ידאגו" כל בני החבורה. חייבים אנו לדאוג כיון שמעשינו גרמו זאת. ואם יסורים דברי נבואה הם, הרי שחייב האדם להקשיב ולשמוע לקול הנבואה.

בהמשך הגמרא בברכות (דלעיל) נאמר: "פשפש ולא מצא יתלה בכטול תורה, שנאמר: אשרי הגבר אשר תיסרני י-ה ומתורתך תלמדנו".
מה כוונת הגמרא "פשפש ולא מצא" - הרי בטול תורה הינו עבירה, וא"כ מדוע נאמר שלא מצא?
אלא, בטול תורה יכול להיות גם ללא לחלוחית עבירה. אדם יושב וגמרתו

* נכתב ע"פ שמיעה בהיכל הישיבה.

פתוחה ואפילו לומד בה, אך עדיין "מתורתך תלמדנו" לא קיים. לימוד תורה איננו דבר כמותי, חובת המצוה הינה באיכות. אדם הלומד בפחות עמקות לה הוא מסוגל, ביטל תורה. אדם הלומד בפחות התלהבות לה הוא מסוגל ג"כ ביטל תורה.

אדם אשר מבטל תורה בפועל, ה"ז עוון גלוי, ועליו הגמרא כלל לא מדברת. הגמרא מדברת באדם אשר לומד תורה אך לא במדרגה הראויה לו. ובכל זאת נאמר עליו "יתלה בבטול תורה".

התאספות לזכרם של הקדושים הינה מלוי החובה של "יפשפש במעשיו". כינוס בני החבורה נועד כדי לנסות ולהבין את רצון הבורא. חייבים אנו לשמוע את קול הנבואה הבוקע מאסון נורא זה.

מזדעזע אני עת אומרים "נפלו שלוש מאות וארבעים קורבנות". הקורבנות אינם מספרים, הרי הנביא אומר "אבל יחיד עשי לך, מספד תמרורים!" בתוך מספד התמרורים, עשי לך אבל יחיד. כל קרבן הינו יחיד לבוראו ויחיד לעמו ואנו באנו כדי לעשות את אבל היחיד שלנו.

פרשת הנשיאים חוזרת על עצמה תריסר פעמים, ואין כל שוני בהקרבה בין נשיא לחברו. ומבואר ברמב"ן שסיבת החזרה בכל הנשיאים באה כדי ללמדנו שבכל יום בו הביא הנשיא קרבן, היה נחשב כאילו אין כלל נשיאים אחרים, ונשיא זה הינו כבן יחיד לבוראו.

כל קרבן שהקריב עם ישראל - קרבן יחיד הוא. שלוש מאות וארבעים הקורבנות אינם יחידה אחת גדולה, אלא כל קרבן וקרבן בן יחיד לקב"ה הוא. ועל זה אומר הנביא "אבל יחיד עשי לך" - כדי שלא יכללו כולם כאחד. כל אבל יחיד מחייב כל אחד ואחד לפשפש במעשיו, ועל אחת כמה וכמה כאשר האבל אינו של יחיד בלבד אלא כפול ומכופל. חייבים אנו - לומדי התורה לראות במה חטאנו ואשמנו. עיון במעשינו יביאנו לידי תיקון המידות והמעשים.

השנה חל יום ראשון דראש-השנה בשבת, בו אין אומרים "אכינו-מלכנו" וכ"ש שאין אומרים בו וידוי. יום א' דר"ה הינו גם יום ראשון לעשרת ימי-תשובה, והרי הוידוי הינו חלק עקרי מהתשובה, כמובא ברמב"ם בהלכות תשובה (פרק ב' הלכה ב'). "ומה היא התשובה? הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו... וכן יתנחם על שעבר שנאמר: כי אחרי שובי נחמתי. ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם... וצריך להתודות בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בלבו" - וא"כ כיצד יכול יום א' דר"ה להיות יום ראשון של עשי"ת והרי הוידוי שהוא מעיקרי התשובה לא יכול להאמר ביום זה.

אלא, אומר הרמב"ם, תקיעת השופר שחייבים בה מדאורייתא בכל ימות ר"ה, היא התחליף לוידוי. כי בהלכות שופר (פרק א' הלכה א') פוסק הרמב"ם: "מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש-השנה, שנאמר: יום תרועה יהיה לכם"; ובהלכות תשובה (פרק ג' הלכה ד') הוסיף הרמב"ם:

"אף על פי שתקיעת שופר בראש-השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר: עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם, וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם". וכוונת הרמב"ם היא שמצות עשה של תקיעת שופר באה להחזיר את האדם בתשובה. ותשובה זו איננה על מעשים הגלויים על פני השטח. העברות הגלויות ידועות לאדם ולא עליהם לבדם בא קול השופר, אלא "חפשו מעשיכם" חפשו ובדקו גם במעשים אשר בגדר מצוות הם. אדם העושה מצוות הן בינו לבוראו והן בינו לחברו, כאשר יחפש היטב במעשיו יגלה כי גם במעשים אלו חבויות העברות.

אדם אשר קרא קריאת-שמע כל ימיו ללא כוונה בפסוק הראשון, כאשר יגיע לעלמא דקשוט יראה כי "דף קריאת-שמע" ביומן ריק - כאילו לא קרא קריאת-שמע מעולם. וכמו"כ אדם אשר לא התפלל בכוונה כאילו לא התפלל מימיו. על דברים כגון אלו בא קול השופר להעיר ולהחריד. "עורו ישנים משנתכם... וחפשו מעשיכם" - החיפוש צריך להיות לעומק ולא רק לעברות הגלויות לעין כל.

על הפסוק בהושע (פרק י"ד) "שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעוונך", דורשים חז"ל בילקוט שמעוני: "אמר לו הקב"ה לראובן: מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה, חייך שכן בנך הושע פותח בתשובה, שנאמר שובה ישראל".

והדברים מוקשים דהרי כבר באדם הראשון מופיע התשובה, כנאמר במדרש רבא לבראשית: "ויצא קין מלפני ה' - פגע בו אדם הראשון אמר ליה: מה נעשה בדינך? אמר ליה עשיתי תשובה ונתפשרתי.

התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר: כך היא כוחה של תשובה! ואני לא הייתי יודע. מיד עמד אדם הראשון ואמר: מזמור שיר ליום השבת וגומר". וא"כ אדם הראשון וקין עשו תשובה טרם תשובת ראובן!

אלא, חטא אדם הראשון היה גלוי לעין כל. וכן חטאו של קין בהריגת הבל אחיו היה רצח גלוי וידוע, עבירה הגלויה על פני השטח, על עבירה מסוג זה עשו אדה"ר וקין תשובה. אך ראובן על מה עשה תשובה? בבראשית (פרק ל"ה) נאמר: "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אבירו", ומבאר רש"י: "מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה. ולמה בלבל וחלל יצועיו? שכשמתה רחל נטל יעקב מיטתו שהיתה נתונה תדיר באוהל רחל ולא בשאר האהלים, ונתנה באוהל בלהה. בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר: אם אחות אימי היתה צרה לאימי, שפתח אחות אימי תהא צרה לאימי! לכן בלבל".

ראובן ביקש את כבוד אימו וחשב שמעשהו - מעשה צדקה הוא ובכ"ז חטא ועשה תשובה. חטא ראובן היה רק לפני ה', החטא לא נגלה לרבים. לכן התשובה על חטא לפני ה' לא היתה קיימת לפניו. אדה"ר וקין עשו תשובה על עבירות, ואילו ראובן היה הראשון שעשה תשובה על המצוות. לכן נאמר לראובן "חייך שכן בנך הושע פותח בתשובה" - ותשובה זו הינה בגדר "כשלת בעוונך" - חשבת שאתה עושה מצוה אך התוצאה היתה עבירה. על עבירות מסוג "ראובן" בא השופר לעורר בראש-השנה. "חפשו מעשיכם" - במעשים החיוביים חייב האדם לחפש גם את צד העברה שבה.

ולכן אומר התורת-כהנים: זהו "ושפרו מעשיכם" - על מעשים רעים לא שייך לומר "שפרו" אלא "תקנו", אך על מעשים טובים צריך לומר "שפרו".

אין לנו היום נביאים אשר יורונו אם ישרה הדרך בה אנו הולכים. מעשי הקב"ה הינם מורי הדרך, והם באים לעורר ולהזכיר. היסורים הבאים עלינו מחייבים אותנו לשפר מעשינו. קול היסורים אומר "עוררו ישנים משנתכם". הבת-קול היוצאת מהיסורים באה לצוות לנו את החיים. הבת-קול הזו הגורמת לתיקון המעשים והמידות מצוה לנו את דרך-החיים את דרך-התורה.

"ואתם הדבקים בה' חיים כולכם היום".

"וטעם יושבת עד ה' אלוקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנוכי מצוך היום אתה ובניך - שתשוב אל ה' בכל לבבך ובכל נפשך, ותקבל עליך ועל בניך לדורותם לעשות ככל אשר אנוכי מצוך היום, כאשר עשו בגאולה השנית דכתיב (נחמיה י', ל'): ובאים באלה ובשבועה ללכת בתורת האלוקים, אשר נתנה ביד משה עבד האלוקים, ולשמור ולעשות את כל מצות ה' אדונינו ומשפטיו וחוקיו".

(רמב"ן דברים ל', ב')

א ג ר א ד ה ס פ י ד א

הרב יצחק אזרחי שליט"א

אין לך זמן הולם יותר לזכרון תלמידי הישיבה שנפלו על קדוש ה', מאשר ימים אלו של אלול טרם בא יום הדין.

מסופרני עת הגיעה ישיבת מיר לפני כארבעים שנה לשנחאי, השתכנו תחילה בבית-מדרש וחדר אוכל ששימשו בנאמנות את הישיבה. אך הגיעה גזרת המלכות האומרת: "כולם לגיטד", נאסרה הגישה למתקני הישיבה. הגיע ראש חדש אלול והישיבה נכנסה למקום ארעי לתפילה. בלב כל אחד ממאות תלמידי הישיבה מקונן הספק - מה ילך יום?! סיימו התפילה, נגש המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לווינשטיין זצ"ל, קידם את סטנדרו, כסימן שעומד לשאת את דברו, וכך אמר: "קול אומר קרא, ואומר מה אקרא? אלול!" באמירה קצרה זו נסתמו כל הספקות והותרו כל הבעיות של תלמידי הישיבה.

בספרו של המשגיח מסופר כי בקלם עת הגיעו ימי אלול האחרונים, שמו דגש בעבודת ה' על ענין אהבת הבריות. פתקה התלויה על כותלי הת"ת נוסחה בלשון זו: "כיון שיסוד ראש השנה מלכות, וכל תוקף המלכות בעת אשר כל העם מאוחד, ובשעה של פחד בעם אין כח למלכות, לכן מצווים להגביר את האחדות, אתה אחד ושמן אחד, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". כיצד תתכן האחדות כאשר כל אדם הינו עולם בפני עצמו? אלא עבודה משותפת למען מטרה משותפת של המלכת ה' בעולמו יוצרת אחדות.

עיצומו של יום הדין: "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם". "ויהיה בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" - מפרשים חז"ל: בהתאספכם יחד ושלום ביניכם - אני מלככם - ואם לאו, אין אני מלככם, בלי האחדות לא תכון המלכות.

מובא בחז"ל עת יגיע האדם לבי"ד של מעלה ישאל: "האם המלכת את חברך עליך?" המלכת חבר, קרי - האחדות, היא יסוד המלכת ה'. התורה מוותרת על אלפי חיילים היוצאים למערכה, "מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו, ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו... מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה". ולבסוף: "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו". אומרים חז"ל: מי הוא הירא ורך הלבב? - הירא מעבירות שבידו, ומהן עבירות שבידו? אפילו אם שח בין תפילה של יד לתפילה של ראש. עפ"י דין אין זו עבירה. ומביא רש"י במקום. "רבי יוסי הגלילי אומר: הירא מעבירות שבידו, ולכך תלתה לו תורה לחזור על כרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי עבירה, והרואהו אומר: שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה". מטרת כולם לחפות ולכסות על בעל העברה כדי שלא יתבייש, כיון שכלימה אחת מקלקלת את האחדות.

"והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן הדבר... שמע ישראל אתם קרבים היום..." - מבאר רש"י: "אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם". "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" - כל יהודי פונה אל חברו - נתאחד ונמליך קודשא בריך הוא - הוי המלכת ה' וזוהי סגולת ההצלה, המלכה זו מושלמת רק כאשר - "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

בתפילת הימים הנוראים: "וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון, כבקרת רועה עדרו" - מובא בחז"ל שכולם נסקרים בסקירה אחת, הכיצד?!
נאמר: "ובטוחים בקב"ה שיעשה להם נס", ומאידך: "סמר מפחדך בשרי ומשפטיך יראתי" (תהילים קי"ט). מסבירים אבות המוסר, שכל אדם נדון, האם הוא איש הכלל אם לאו.
לכלל ישנה הבטחה שיצא זכאי בדין ואם אדם משתייך לכלל אזי - "נסקרים בסקירה אחת".

בזוכרי את ר' שלמה אומן, ובשומעי על חסדו של אברהם מוצן, משוכנע אני כי תכונותיהם עזרו רבות להמלכת בורא העולם.
האחדות ואהבת החסד שהם נתנו והשפיעו, עזרה ועוזרת להיות אנשי הכלל, ועקב כך להיות בטוחים ליום הדין.

נאמר בזוהר (ח"ב ס"ט ע"ב): "רבי אליעזר אומר תא חזי: בשעתא דדינא שריא בעלמא לא ליבעי לאיניש דיזכר שמיא לעילא (קמי דקב"ה בעלמא), דהא אי אדכר שמיא ידכרון חובוי, וייתון לאשגחא ביה. מנלן? משונמית: דההוא יומא יום טוב דראש-השנה הוה, וקב"ה דאין עלמא. וכדין אמר לה אלישע (מלכים ב', ד'): היש לדבר לך אל המלך, דה קב"ה דכדין אקרי מלך, מלך הקדוש מלך המשפט".

יותר מעשרים ושתיים שנה היתה השונמית עקרה, והנה בא אלישע ומציע לה שתבקש כל מה שהיא רוצה, שכן הוא בעצמו - אלישע הנביא - יתפלל עבורה, ותשובתה: "ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת, לא בעינא דיזכרון לי וישגחון בי, אלא בתוך עמי מאין דעייל רישא בין עמא לא ישגחון עליה למידן ליה לביש בגינא, כך אמרה: בתוך עמי". בא וראה מה כוחו של הכלל, טוב וחזק הוא יותר מתפילת אלישע הנביא. יתאר כל אחד מאתנו, שגדול הדור בא אליו ומציע לו שהוא - גדול הדור - יתפלל ויבקש עבורו ביום הקדוש; הרי כל אחד מאתנו היה מאושר ממש - והנה השונמית העקרה - שסכוי לה להפקד - מסרבת לבקשת הנביא ואומרת: "בתוך עמי...", כי סכנה להיות יחיד ביום הדין. ההולך עם הכלל מובטח לו שיזכה בדין, אך המוציא עצמו מן הכלל צריך רחמי שמים מרובים, ובשעת דין פרטי, אולי, אף תפילת נביא לא תעזר.

הכר הכרתי את דאגתו הרבה של ר' שלמה לשיבתו, לחבורתו, למשפחתו, קרובין וידידיו ולעם ישראל כולו. "תדאג כל החבורה", מאי שמע "תדאג"? בורא העולם אינו נוקם בנו, ח"ו, יסורי הקב"ה באים ללמדנו.
שמעתי ממר"ח הגאון ר' חיים שמולביץ זצ"ל, ראש ישיבת מיר: מובא בחז"ל שבג' עבירות חשד יוסף את שבטי י-ה, ובשלושתן לקה. הדבר השלישי הוא,

שחשד שאוכלים אבר מן החי. ובמה לקה? בזה שגם בקלקלה נאמר "וישחטו גדי עזים", וצריך להבין איזה עונש ויסורים יש בשחיטת גדי זה? אלא, הסביר מו"ח, שמטרת היסורין של ה' איננה להעניש, אלא להעיר את האדם ע"י היסורין, כדי לראות ולהבחין בטעותו, וע"י כך להגיע לאמת. ע"י שחיטת גדי העזים יגיע יוסף להכרה בטעותו, שהחשד הוא חשד שוא, ויתקן את חטאו.

אין אנו יודעים מדוע הם נלקחו, כנראה זהו קרבן. אך ברור ש"תדאג כל החבורה", חייבים אנו להתחזק במה שהראה לנו בורא העולם. חייבים אנו להתחזק באחדות, אסור לתלמיד לחשוב על עצמו, אלא על הכלל, על הצבור אשר כאן, היינו – הישיבה, ועל כלל ישראל.

מובא בר"ן בריש ר"ה: "אדם למה הוא נדון בראש השנה יותר מבשאר ימים?" ותרין דבר זה למדנו, מדגרסינן בפסיקתא בשם רבי אליעזר, בפס': "דרשו ה' בהמצאו", דתניא בעשרים וחמישה באלול נברא העולם, ולפי זה הא דתניא בגמרא, דרבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם – על גמר בריאתו, כאמרינן דאדם הראשון, שבו נגמר העולם, נברא ביום ששי, דהיינו באחד בתשרי.

נמצא אומר בראש השנה נברא אדם הראשון וכו' בתשיעית נצטווה, בעשירית סרה, באחת עשרה נידון, בשתים עשרה יצא בדימוס. אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך, כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס, כך עתידים בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה, ויוצאים בדימוס. וכל זה אימתי? – בחדש השביעי באחד לחדש, ומכאן סמך למ"ד אדם נדון בראש השנה יותר מבשאר ימים. ואף בשמים יש אות, שמזל החדש הזה מאזניים – כי בו פלס, ומאזני משפט לה'. ולכן נהגו בברצלונה להשכים באשמרת הבקר בכ"ה באלול. ובכן סליחות ותשובה!

מובא בגמרא (סוטה י"ד): "ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב (דברים י"ג) 'אחר ה' אלוקיכם תלכו', וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה, והלא כבר נאמר (דברים ד') 'כי ה' אלוקיך אש אוכלה הוא?' אלא להלך אחר מידותיו של הקב"ה: מה הוא מלביש ערומים, דכתיב (בראשית ג') 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם' – אף אתה תלביש ערומים, מה הוא ביקר חולים... אף אתה בקר חולים".

ובגמרא ראש השנה (י"ד): "ויעבר ה' על פניו ויקרא – א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין, יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם". ומקשה השל"ה, שהרי רואים אנו שכמה פעמים מזכירים בתפילה י"ג מידות ולא נענים? אלא אין כוונת "יעשו לפני כסדר הזה" – על עטיפת הטלית ואמירת המילים של י"ג מידות, בזה לא יוצאים ידי חובה, חייבים ליישם את "מה הוא רחום אף אתה רחום" – חייבים להלך אחד מידותיו.

דוגמא זו של הליכה אחר מידותיו הכרתי בר' שלמה, ושמעתי רבות על אברהם אשר היה מיוחד ב"אף אתה רחום", וגומל חסדים. צוואתם בנופלים, שנמשיך אנו להיות אנשי הכלל, ונשתדל למלא אחר החסר בהליכה אחר מידות הבורא.

ולזכותם של הנופלים ברצוני להציע הצעה מעשית: יעקב אבינו לפני פטירתו קורא לבנו יוסף ומבקשו: "שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת, אל נא תקברני במצרים" (בראשית מ"ז), ומביא רש"י את המדרש: "שלא יעשוני עבודת אלילים, שכשם שנפרעים מהעובדים, כך נפרעים מהנעבדים". ותשובת יוסף: "ויאמר אנכי אעשה כדבריך" - אינה מספקת את יעקב, אלא הוא ממשיך לבקש "ויאמר השבעה לי וישבע לו".

ותמה הרמב"ן: האם חשד יעקב ב"בר-חכים" שלו שמא יסוד מקיום מצוות אביו שהיא צוואתו האחרונה? אלא: "אבל עשה כן לחזק הענין בעיני פרעה, אולי לא יתן לו רשות להפרד ממנו, ויאמר לו: שלח את אחיך ואת עבדיך ויעלוהו שם... ולכן השביעו כי לא יהיה נכון להעבירו על שבועתו, וגם יוסף יצטרך יותר להשתדל בענין מפני השבועה".

ועדין התמיהה בעינה עומדת, וכי חשד יעקב שיוסף לא ישתדל כראוי בקיום צוואתו?

אלא וודאי שיוסף יעשה את המקסימום, אך כאשר נדמה לו שיותר אינו יכול, שהגיע לשיא וניצל את כל כוחותיו, רוצה יעקב לחדש כוחות נעלמים פנימיים אשר ההכרח לבצע את המוטל גורמת להתגלותם. כשאדם מוכרח, אם על-ידי שבועה, אם על ידי דבר אחר, לפתע הוא מסוגל, מתגלים בו כוחות אחרים חזקים יותר.

לזכרם ולזכותם של הנופלים חייבים אנו לקבל על עצמנו קבלות, אשר על ידי עצם הקבלה, יתגלו בנו כוחות חזקים ונעלמים אשר יעזורנו לקיים את אשר נקבל על עצמנו.

התורה, יקרה היתה בעיני ר' שלמה לאין ערוך, ואכן זוהי צוואתו לבנו דוד, שיחיה ויאריך ימים, שיגדל בתורה לתפארת ישראל, בשביל זה חיה המשפחה המצומצמת והרחבה, ומשפחה זו חייבת להיות "מוכרכת". כאשר מוכרחים מקבלים כוחות לשאת את הדבר הנורא הזה, בורא עולם נותן כוחות להתגבר ולהמשיך הלאה.

זוהי גם צוואתו של אברהם שכל אדם אשר חושב שאינו יכול, יתחזק ויתאמץ, וע"י כך יעזרוהו מן השמים למלא את תקוותיו. כאשר אדם מאמין שמעשיו הינם שאלת חיים אזי "ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך".

ביום הדין נצא זכאים כאשר כל אחד יהפך לאיש הכלל. כדי להמליך את בורא העולם בראש-השנה - בו נולד אדם הראשון אשר המליך לראשונה את ה', וכן חזר לראשונה בתשובה - חייבים אנו להיות מאוחדים. המלכת הבורא לא תתאפשר ללא הכרה שתורתנו הקדושה, תורת חיים היא, תורה של יראת שמים.

נזכה, בעז"ה, לשנה טובה, שנת גאולה וישועה, שנת בשורות טובות והרמת קרן התורה בעולם כולו.

שכר ועונש בעולם הזה ובעולם הבא*

הרב יצחק דזימיטרובסקי שליט"א

במסכת ראש-השנה (דף ט"ז:) שנינו: "א"ר יוחנן שלושה ספרים נפתחין בראש-השנה, אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יום הכפורים. זכו נכתבין לחיים, לא זכו נכתבין למיתה".

מבאר הרמב"ן בריש "שער-הגמול", שאין כוונת ר' יוחנן לצדיק גמור ורשע גמור, כי ר' יוחנן מדבר על המשפט הנעשה בר"ה לגבי העולם-הזה, ורואים אנו צדיקים מתים ורשעים חיים!

אלא צדיק מלא מצוות מקבל את שכרו בעולם-הבא, ומכיון שעבר מספר עבירות נענש עליהן בעולם-הזה, והוא הנקרא "רשע גמור". ועונש ה"מיתה" הכוונה ליסורים וחלאים הבאים עליו בעוה"ז. לעומתו רשע יקבל את עונשו בעוה"ב, ואת שכר מעשיו הטובים מקבל בעוה"ז, ולכן נקרא "צדיק-גמור" וזוכה בעוה"ז ל"חיים".

מדברי הרמב"ן וכן מדברי הגמרא ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" יוצא שהעונש והשכר העיקריים ניתנים בעוה"ב. יכול אדם להיות צדיק גמור וע"י שחטא חטא קטן נענש כל ימיו. ואת שכרו האמיתי יקבל רק בעוה"ב. יסוד זה מוקשה מכל פרשיות התורה:

בפרשת כי תבוא נאמר: "והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלוהיך לשמור לעשות את כל מצוותיו... ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך... ברוך אתה בעיר..." וכן נאמר "והיה אם לא תשמע בקול ה' אלוקיך... ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך".

גם הברכות והקללות שבפרשת בחוקותי נאמרו רק על העוה"ז. בקריאת שמע הנאמרת מדי יום, לאחר קבלת עול מלכות שמים מובאת פרשת "והיה אם שמוע" ובה מופיעים הברכות והקללות בקצרה, ושוב לגבי העוה"ז. פרשה זו נמצאת בתפילין ומזוזה, וכך רואים אנו שבכל התורה ומצוותיה חוזרים דברי הברכה והקללה לגבי העוה"ז. הרי שהקפידה התורה להשריש את עקרון שכר ועונש שהוא עיקר התורה והאמונה. וא"כ כיצד תובן הגמ' "שכר מצוה בהאי עלמלא ליכא" אלא רק בעולם הבא?

שאלה דומה נשאל הרשב"א (בח"א סי' ת"ט): נאמר בגמרא ש"בני, חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא, אלא במזלא תליא מילתא", כגון ר' חסדא שהיה צדיק גמור וחי תשעים שנה באושר ועושר, ולעומתו רבה שג"כ היה צדיק גמור וחי מעט ובעוני ודוחק. והרי הדברים סותרים לפרשיות מפורשות בתורה ששכר ועונש מתקבלים בעולם הזה?

* נרשם ע"פ שמיעה בהיכל הישיבה

ותשובת הרשב"א: "הבטחת הכתובים אל הכלל ואין הכתובים משגיחין על הפרטים". כוונתו, שביום הדין של ר"ה נידון כלל ישראל כגוף שלם, ואם רובו זכויות נגזר מן השמים שפע וברכה. אם, חס וחלילה, הרוב חייב, העונש יהיה יחסי לכמות העברות.

התורה בפרשיותיה דברה על כלל ישראל כגוף אחד וכאלו אמרה: אם הכלל ישמור את המצוות "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך". ואם, ח"ו, הכלל יחטא "ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגוך".

באור הדברים,

תכלית האדם איננה בעוה"ז אלא בעוה"ב. ה' ברא את האדם בעולם הזה וטבע בו יצר-טוב ויצר-רע. כמו כן נתן לו את כוח הבחירה. אם זכה וגבר על יצרו הרע ובחר בטוב, זכה לחיי העוה"ב. לא זכה, ח"ו, ויצרו הרע גבר דינו לגהינם.

זהו בסיס הנהגת ה' בעולמו.

אך, רצה הקב"ה שיהיה צידוק מוסרי חזק כדי לקבל את שכר עוה"ב, שעליו נאמר בפרקי אבות: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז". וכן שיהיה צידוק מוסרי גדול לעונש החמור של גהינם.

לכן ברא הקב"ה את עולמו כך שיוזן העולם משפע שישפיע עליו בוראו. ה' חקק חוק רוחני בטבע שמצוות ומעשים טובים מחזקים את השפע המושפע מלמעלה בכל העולם, בין ברוחניות ובין בגשמיות. ו"זה לעומת זה עשה אלוקים" ככל שחשיבות המצוה עולה כך גובר שפע הטוב לעולם.

אדם החוטא גורם להקטנת השפע בעולם כולו וע"י כך חטאו מתגדל.

לכן אם כלל הצבור מקיים את התורה ישפע שפע ברכות בעולם, וכל פרט ופרט גרם שהשפע הכללי יגדל.

זוהי כוונת התורה בפרשיות הברכה והקללה. עשיית המצוות משפיע שפע טוב בכל העולם, ולעומת זאת עשיית החטאים גורמת להסתרת פנים שמשמעותו הפסקת השפע וע"י כך הבאת כל החלאים והיסורים.

חשבון נוסף הינו החשבון הפרטי. כאשר קיים מצב של רוב עברות, ונגזר שיהיו צרות ויסורים, הרי חלק מהצבור יסבול וחלקו לא. מי הם הסובלים ומי הם הניצלים מהסבל? חשבון זה נעלם מאתנו. זוהי הנהגה עליונה שהינה למעלה מהשגת אנוש, והיא נקראת "מזלא".

הרי לנו בתשובת הרשב"א שדברים התלויים ב"מזלא", הכוונה, לפרטים וכל פרשיות התורה מדברות לגבי הצבור ככלל.

מהלך זה יוצר את גודל השכר והעונש הניתנים בעוה"ב:

כאשר אדם נידון ביום מותו, השכר המגיע לו עבור קיום המצוות הינו כפול ומכופל.

ראשית על עצם קיום המצוות כאדם פרטי, ושנית על השפעת השפע בעולם כולו, כיון שמצוותיו גרמו להגעת השפע. וכן בעשיית החטאים נענש האדם על אי קיום רצון בוראו, וכן כיון שגרם להחרבת העולם בצורה כללית.

להרחבת הנושא:

נאמר בפרקי אבות: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוּו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס".

דרגת השיא הנדרשת מאתנו הינה קיום המצוות לשמה, כיון שכך רצון הבורא. אמנם אדם המקיים מצוה לשם קבלת עוה"ב לא יגונה.

הגמ' אומרת שאדם שנתן סלע לצדקה וכיוון "על מנת שיחיה בני" הרי זה צדיק גמור. והלוואי ונעשה כולנו כך! אך זו לא הדרגה העליונה. כיון שעשיה כזו מטרתה אהבת האדם את עצמו ורצונו לזכות בחיי עוה"ב.

לעומתו, אדם המקיים מצוה כדי לזכות את העולם, וחשיבתו מתבססת על "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" ממילא כוונתו להשפיע שפע ברכה לעולם והרי מעשיו נקראים "לשמה".

וכך בעבירות, כשנמנע האדם מהם מפחד העונש הפרטי, הרי עשה "שלא לשמה". אך כשסיבת מניעתו כדי שהעולם בכללותו לא יסבול (לו יצויר שהוא בלאו הכי לא יסבול) הרי מעשיו נעשו "לשמה". הרי שכלל ההנהגה בעוה"ז לדון את העולם כגוף שלם.

אמנם לעיתים ההנהגה הינה באופן פרטי: ענישת אדם על עבירתו בעוה"ז, צדיק שמקבל שכרו בעוה"ז או להיפך ברשע. הדבר תלוי במהלך ההנהגה העליונה. אך ככלל אין האדם הפרטי זוכה לקבלת השכר בעוה"ז וכן אינו נענש על עבירותיו, אלא הצבור ככלל נהנה מקיום המצוות וח"ו נענש על אי קיומם.

כשציוותה התורה על קיום המצוות לא קבעה את שכרם הפרטי בעוה"ב כדי שיגיע אדם למדרגת "לשמה". דהיינו: לא רצתה התורה לומר לאדם לקיים את המצוות כדי שיזכה לעוה"ב, כיון שכל מקיים מצוה היה מתכוון לשם מטרה זו ולא היה מגיע לדרגת "לשמה". לכן הנהגת העולם הינה לגבי הצבור ככלל וממילא קיום המצוות הנוגע לעולם-הזה הרי "לשמה". כל אדם המקיים מצוה לא לשם הנאתו הפרטית הרי עשאה "לשמה".

במסכת סנהדרין (דף כ"ט. במשנה) נאמר: "כיצד בודקים את העדים? היו מכניסין אותן לחדר ומאיימין עליהם..." ובגמרא מובא: "היכי אמרינן להו? אמר רב יהודה הכי אמרינן להו: נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במת שקר" (משלי כ"ה).

ומבאר רש"י: "בשביל... מעידי שקר גשמים נעצרים, ואפילו כשהשמים מתקשרים בעבים ורוח להוריד גשמים, אין הגשם בא".

ומקשה רבא: "יכלי למימר שב שני הוה כפנא, ואבכא אומנא לא חליף". ומבאר רש"י: "מאי איכפת להו אם לא ירדו גשמים. אמרי בלבם משל הדיוט, שב שני הוה כפנא ואבכא אומנא לא חליף, על פתח מי שיודע אומנות ובעל-מלאכה לא עבר הרעב".

אין כוונת הגמרא לאדם הלא מאמין בביאת העונש. איתו אפשרי להתמודד ביתר קלות. כוונת הגמרא לעד הבא להעיד עדות שקר, ומאמין באמונה שלמה שאמירת שקר תביא עצירת גשמים וכל הכרוך בכך, אך אין הדבר

מונעו מלהעיד שקר כיון שאומר בלבד: אמנם לא ירדו גשמים, אך בי הדבר לא יפגע, פרנסתי מובטחת, כי אני בעל-מלאכה וכדומה. ותמוהים הדברים:

הרי עצירת הגשמים נבעה מעדות שקר שהעיד אדם פרטי. אנשים מתים ברעב, העולם כולו סובל ואליו לא יגש כלל – הוא היחיד אינו סובל כלל?! אלא, הנהגת העולם הינה בצורה צבורית-כללית. אדם חוטא בעוה"ז וע"י כך גורם למניעת השפע בעולם ואף להחרבתו. עיתים הוא נמצא בין הסובלים ועיתים כלל אינו סובל. סבל הפרט הינו החלטת ההשגחה, אך כאשר חטא זה הכריע את הכלל לכף חובה, הכלל, הצבור, הקהל ודאי יענש ויסבול.

נראה להוסיף שאילו תגמול המצוות ועונש העבירות היו ניתנים בעוה"ז, היתה פגיעה בערך השכר בעוה"ב ובבחינה.

כל אדם רוצה את טוב העוה"ז, את השקט והשלום. כאשר רואה האדם כי עשיית המצוות גוררת שפע פרטי לעושיה, הרי ביתר קלות היה בוחר בטוב וזונח את הרע. כמו"כ אילו העונש היה מתבצע בעוה"ז, הפחד מפני העבירה היה גובר. הבנת הנהגת הבורא היתה פשוטה בתכלית ו"בחרת בחיים" היה יורד מערכו.

במסכת ר"ה (דף ט"ז): שואלים תוספות: "מדקא חשיב בינוניים משמע דצדיקים קרי למי שזכויותיו מרובים, ורשעים למי שעוונותיו מרובים, ופעמים הצדיקים נתחמין למיתה ורשעים גמורים לחיים?" ועונה תוספות: "וכל זה דקרי הכא גבי רשעים מיתה וגבי צדיקים חיים, כלומר לחיי העולם הבא".

ומקשה הרשב"א בחידושי: "אלא שאני תמה שהרי אפילו רשע גמור כל ימיו, ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירים לו שום רשע מרשעתו, וא"כ מאי נחתמין לאלתרי? ואפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד כל הראשונות?"

וכיון שלפני מיתתו נידון האדם, כיצד אפשר בראש-השנה לדון לגבי חיי העוה"ב, הרי הרגע טרם המיתה יכול לשנות את כל מצבו לעוה"ב? ע"פ המהלך דלעיל נראה ליישב בדוחק: הדין אחר המוות הינו הדין העיקרי לחיי העולם הבא; בראש-השנה דנים בבי"ד של מעלה על העוה"ז. אלא שהאדם נידון על מעשיו הפרטיים גם בצורה כללית, דהיינו שאם מעשיו היטו את כף כל העולם לזכות הרי מגיע לאדם זה עוה"ב על מעשיו אלו. אך יש גם וצדיק גמור הינו יחידי ובכ"ז הוא בגדר "צדיקים גמורים", כיון שאילו כל העולם היה בדרגתו ודאי היה זוכה הכלל לשפע של ברכה. א"כ הוא מצדו גרם לשפע ברכה, אלא שיש רשעים מרובים שמנעו השפע וגרמו ליסורים, זוהי אשמתם.

כשדנים אדם בראש-השנה פלוני, אם גרם להשפעה טובה בעולם, הרי בר"ה הזה זכה לחיי העוה"ב, ואם אח"כ יתחרט וישנה מעשיו הוי דבר אחר.

הבנת דרכי ההנהגה נשגבת היא מבינת אנוש. אך סמוכים ובטוחים אנו שכל מעשי הבורא בעולמו מנומקים לפרטיהם. מעשיו הינם בתכלית הדיוק

והיושר, כשהמטרה להביא את העולם לידי שלמות.

דברינו הינם יסודות האמונה. אין יכולת לאדם לחיות מבלי להאמין באמונה שלמה שכל המעשים שהיו, הווים ויהיו-מונהגים ומודרכים מהבורא יתברך שמו.

כשעה שמול עיננו מתרחשים דברים הן לטובה והן לשלילה, וכשאנו רואים את מאורעות העולם, אסור לתלות את הדברים בסיבות הטבעיות ובגורמים הסובבים. חייבים אנו להזכיר כי כל הקורה בעולם הינו תוצאה של "שכר ועונש". הצרות והיסורים באים עקב חטאי בני האדם, וכן האושר והעושר הינם תוצאה של מעשים טובים.

בתקופה בה אנו חיים קיימת הצלחה לא מועטה לכלל הצבור, וצריך לזקוף זאת לזכויות שנצטברו במשך הדורות ובדורנו אנו.

וודאי שאילו היו פחות חטאים הצרות והיסורים היו פוחתים. אחריות האדם הפרטי הינה כלפי כל העולם ולא רק לחייו הפרטיים.

הגמרא במסכת ראש-השנה (דף י"ז.) בדונה על עונשי החוטאים כותבת: "אבל המינין והמסורות והאפיקורסים שכפרו בתורה, ושכפרו בחיית המתים, ושפירשו מדרכי צבור, ושחטאו והחטיאו את הרבים... יורדין לגהינם ונידונין בה לדורי דורות. וכל כך למה? מפני שפשטו ידיהם בזבול, שנאמר מזבול לו, ואין זבול אלא בית המקדש".

חומרת עונשם, עקב גרמתם לחרבן בית המקדש. אבל אנשים המשתייכים לכיתות אלו לאחר חרבן ביהמ"ק, מדוע חמור עונשם כל כך הרי לא גרמו לחרבן הבית? אלא "כל שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאלו נחרב", וכיתות אלו בכל דור ודור גורמות לאי-בנין ביהמ"ק.

ביתר עמקות:

חרבן ביהמ"ק גרר את סילוק השכינה מישראל. ככל שמתרבות העברות סילוק השכינה גובר. סילוק השכינה הינו הסתר פנים בעיקר מבחינה רוחנית. כאשר קיימת מציאות בעולם בה מתחנכים יהודים לכפירה בבוראם, ונמצאים תינוקות שנשבו, הרי העברות גרמו זאת, והדבר בגדר הסתר פנים. אדם העובר עבירה בכל מקום שהוא גורמת להחרבת הבריאה ברוחניות ובגשמיות ולכן חמור עונשו.

המינות היא שגרמה לחרבן ביהמ"ק בעבר, ולחרבן בהוה, דהיינו הסתרת פנים שכתוצאה ממנה קיימת הכפירה.

חייבים אנו לראות בכל מאורע תוצאה של מעשינו בעולם. וכשם שחטאים מחריבים את העולם כך ההצלחה והשפע באים בעקבות קיום התורה והמצוות.

התבוננות מעמיקה בפרשיות וילך-האזינו, מגלה לנו בבירור את הקורות את עמינו בתקופת השואה הנוראה.

בסוף פרשת וילך (דברים ל"א) נאמר: "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון, וסרתם מן הדרך אשר ציויתי אתכם. וקראת אתכם הרעה באחרית

הימים, כי תעשו את הרע בעיני ה' ". התורה מזהירה מפני הצרות שיקרו באחרית הימים. וכדי שלא יבוא העם בטענה על גודל הצרות מקדימה התורה ואומרת (דברים ל"ב): "האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ..." - הרי אני ה' התריתי בכם.

הצרות הגיעו עד כדי "אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם", מחשבת ה' הייתה עד כדי השמדת העם. אך סיבת אי-ההשמדה כי "פן יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת".

"לו חכמו ישכילו זאת" - לו היו הגויים חושבים מעט בהגיון היו מגיעים למסקנה כי גורם כל אשר קרה הינו הבורא ע"י השגחתו הפרטית.

כי הרי הדברים פשוטים ומובנים, "איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה"; בדרך הטבע לא יתכן ש"אחד ירדוף אלף".

מתי קרה בהסטוריה כולה בה רדף גוי אחד אלף? לא בחרבן בית ראשון ולא בחרבן בית שני! יוסיפון בספרו מספר כיצד נלחמו היהודים בגבורה, אך מספרם העדיף של הגויים הכריע את הכף. ואם כך השגחת הבורא נכרת בעליל גם לשכל ולבער. לכן מדגישה התורה "לו חכמו" - מעט הסתכלות היתה מביאתם להבנת הגורם לעונש עם ישראל.

מדוע כותבת התורה "אמרתי אפאיהם", בלשון הוא-אמינא ולא בלשון מסקנה. הרי בהמשך נאמר "איכה ירדוף אחד אלף" - הרי שהעם הגיע לידי "אפאיהם"? אלא כוונת התורה שיגיע מצב של "אפאיהם" בפועל. בהתבוננות בזמן מלחמת העולם השניה רואים אנו שהיטלר ימ"ש תכנן להשמיד את עם היהודים מהעולם, ובדרך הטבע היה הדבר בדרך להצלחה, רק נס גלוי מן השמים גרם לעצירת התהליך ולנפילתו.

מהשמים יצרו תהליך טבעי אשר יכל להוביל ל"אפאיהם", אך לידי גמר מוחלט לא הגיע הדבר. זוהי "הרעה באחרית הימים" עליה דיבר משה בסוף ימיו.

על מצב נורא זה אומרת התורה שלא יתמה העם מדוע הגיע למצב זה, כי כבר הוזהר בפרשת האזינו והיו עדים בדבר "ואעידה בם את השמים ואת הארץ".

על הפסוק "כי מגפן סדום גפנם", מבאר רש"י: "מוסב למעלה, אמרתי בליבי אפאיהם ואשבית זכרם לפי שמעשיהם מעשה סדום ועמורה".

התורה מגלה לנו מה שקרה וגרם לידי חשיבת "אפאיהם". השואה פגעה גם בצדיקים וישרים, אך הנהגת העולם הזה פועלת בצורה כללית ולא דנה כל פרט ע"פ מעשיו כפרט.

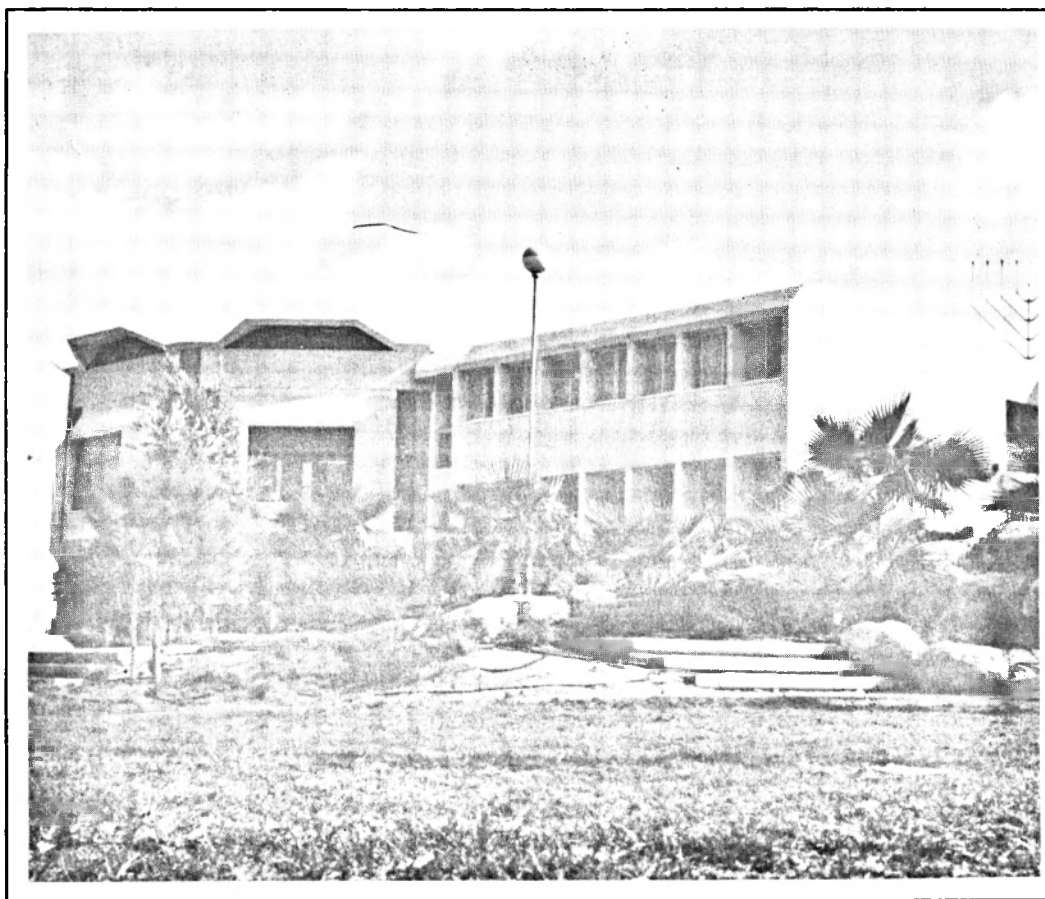
במשך כל הדורות בעם ישראל היו רשעים בודדים. בדרך כלל היו רובם מאמינים באמונה שלמה בתורה וכן שומרי שבת. התהליך של מרידה במלכות שמים ופריקת עול מצוות בריש גלי התחיל רק בתקופה האחרונה, בערך במאה השנים האחרונות. לכך התכוונה התורה באמרה "מגפן סדום גפנם", חה קרה רק ערב השואה.

צריכים אנו להאמין כי סיבת השואה איננה בעליה או אי-העליה לארץ ישראל באותן השנים. סיבה זו הינה סיבה טבעית. ודאי לפעמים גורם אדם

לעצמו בידים רעה. אך חייבים אנו להאמין כי צרה המתרחשת ובאה על כלל ישראל מקורה בעבירות של עם ישראל בעוה"ז. לזה התכוונה התורה בפרשת האזינו.

כל צרה הפוקדת אותנו מחייבת אותנו לחפש פגם בקיום תורה ומצוות. אסור לחפש גורמים סביבתיים-טבעיים שהביאו לצרה.

ריבוי לומדי תורה ומקיימי תורה הוא הוא הערובה לעתידו הטוב של כלל ישראל.

בנין ההוראה ובית המדרש